

Moksleivių darbų konkursui

Rašinys „Agnės paveikslas M. Katiliškio romane „Miškais ateina ruduo”

Autorė: Erika Melytė, 8b kl.

Darbo vadovė: lietuvių kalbos vyr. mokytoja Aušra Lukšaitė – Lapinskienė

Žagarės vidurinė mokykla

Kęstučio g. 1

Žagarė

Joniškio rajonas

2006 m. birželio mėn.

Agnės paveikslas M. Katiliškio romane „Miškais ateina ruduo“

Garsus Lietuvos rašytojas Marius Katiliškis (Albinas Marius Vaitkus) – talentingas kūrėjas, spalvinga, unikali asmenybė. Gimęs Šiaulių apskrityje, Gruzdžiuose, savo vaikystę praleido Žagarės apylinkėse. Katiliškiai, kaimas, kuriame augo ir brendo būsimasis rašytojas, tapo Mariaus pavarde. Taip šis prozininkas ir poetas tarsis įamžino savo tėvų namų, kuriuos dabar mena paties sodintos didžiulės liepos ir prieš 10 metų pastatytas koplytstulpis, atminimą. Senesni Žagarės apylinkių gyventojai dar atpažįsta vietas, minimas Mariaus Katiliškio kūriniuose: ryškia miškų juosta, Tyrelį, žydo Melamedo malūną ir kt. Vienas gražiausių šio rašytojo kūrinių – romanas „Miškais ateina ruduo“. Šitoks romantiškas ir poetiškas pavadinimas slepia nepaprastą istoriją, žmonių likimų vingius. Lietuvis ir žemė, lietuvis ir miškas – tai ašis, apie kurią sukasi romano „Miškais ateina ruduo“ įvykiai, jame keliami būties ir buities klausimai, kuriami nepaprastai spalvingi veikėjų paveikslai. Kiekvienas romano veikėjas piešiamas ne tik su ypatingu kūrėjo talentu, bet ir žmoniškąja širdies šiluma. Galbūt todėl jie tokie įsimenantys, įdomūs ir žmogiški: besiblaškantis, kažko laukiantis Tilius, vieniša, kiek savanaudė Monika, kandus, aštraliežuvis luošelis Laurynas, orus, praktiškas Doveika ir, žinoma, nuoširdi, atvira Agnė. Agnė – pati įdomiausia romano herojė, „užauganti“ skaitytojo akyse, iš nekaltos ir nepažįstančios blogio mergaitės virstanti santūria moterimi.

Jau pačioje romano pradžioje, vos pasirodžius Agnei, kuriamas nekaltos, dar vaikiškos ir naivios mergaitės portretas. Septyniolikmetė atrodo paklusni, darbšti, uoli, kiek naivoka savo mamos Veronikos Gužienės ir sesers Milės pagalbininkė. Galbūt Agnė atrodo silpna, trapi dėl to, kad yra savo mamos ir sesers šešėlyje. Juk šios moterys labai stiprios, truputį koketiškos, traukiančios vyrų žvilgsnius, o Agnė smulkutė, vaikiška ir tyra šviesiaplaukė. Agnė, kaip naivi kaimo mergina, uoliai dirba motinos krautuvėje-užeigoje, nekelia rūpesčių, klauso tėvų. Mergaitė – tarsis pats pavasaris, ją M. Katiliškis lygina su bundančiu, gležnu ir švelniu augalu: „O Agnė – vaikas, liaunu liemenėliu, gniūžtanti nuo menkiausio apkabinimo. Ji dar tik prasikalęs daigas, sprogstantis pumpuras, visu grožiu atskleidžias lapelių švelnumą.“ Ko gero ne veltui savo romano herojei rašytojas suteikia Agnės vardą – graikų kalboje Agnė reiškia „tyra“, „skaisti“. Septyniolikos metų Veronikos jauniausioji duktė smulkutė, liauno liemens, plonų rankų, atrodo trapi, gniūžtanti nuo menkiausio prisilietimo, apsiginti galėtų tik rėkdama – baisu tokią ir į mišką išleisti vieną. Jos plaukai pasilieję auksiniu srautu, iš tolo šviečiantys, akys dangaus žydrynės mėlio. Agnės portretas romane įgauna ir naujų bruožų. Išgyvenusi pavasarį, svaigią pirmąją meilę ji subręsta tiek fiziškai, tiek dvasiškai, kinta jos jausmai, mąstymas, požiūris į pasaulį ir ją supančius žmones. Agnė moteriškėja – veido bruožai tampa ryškesni, akys vis paslaptingesnės, ji pati ima keisti savo gyvenimą (tiesa, pagal mamos suplanuotą modelį), pasyvumą keičia ryžtingi veiksmai. Mergaitę pakeičia svarbus jos gyvenime žmogus – Tilius, kuris suteikia Agnei ne tik pirmosios meilės akimirklų, bet ir skaudžių nusivylimų. Su savo mylimuoju Agnė ima pažinti pasaulį, ji išgyvena meilės svaigulį ir išdavystės skausmą. Tiek vienas, tiek kitas turi didelės reikšmės Agnės charakterio raidai. Mergaitės naivumas vėliau nyksta, ypač pajutus skaudžius likimo išbandymus, susidūrus su Tiliaus išdavyste. Tačiau rašytojas, parodydamas Agnės tapsmą moterimi, vaizduodamas jos išgyvenimus itin svarbiais momentais, nesuvulgarina šios veikėjos portreto, ji išlieka nuoširdi ir paprasta iki pat istorijos pabaigos.

Romano autorius kuria subtilias ir taiklias Agnės ir gamtos paraleles, kurios dar labiau atskleidžia mergaitės žavesį: „Ji pati savimi buvo pavasaris, pati gražiausia pavasario apraiška, kaip žibuoklė alksnynėlyje, kaip svyrančio ant vandens gluosnio šakelė, tirštai nukibusi geltonomis plyštančių pumpurų spurgomis, į kurią suskrido pirmosios bitės.“ Rašytojas įtaigiai atskleidžia Agnės sąryšius su gamta, nes mergaitė myli gamtą, yra užaugusi jos apsuptyje. Agnė kartu su Tiliumi yra gamtos vaikai, nors atstovauja jaunajai kartai, bet nėra atitrūkę nuo gamtos. Romano herojus supanti gamta yra ir jų meilės istorijos fonas: čia jų jausmai gali netrukdomi išsiskleisti, čia jie nejaučia jokių kliūčių. Dviejų žmonių meilė tokia pat natūrali kaip ir staiga prapliupęs lietus ar palengva išsiskleidęs pumpuras.

Įdomi ir paslaptinga Agnės ir Tiliaus santykių pradžia. Iš pradžių Tilius atrodo eilinis miškakirtys darbininkas, mėgstantis pasilinksinti užeigoje po sunkios darbo savaitės, gyvenantis viltimi sulaukti laiško, pranešančio apie gautą tarnybą. Tai gyvenimo užgrūdintas jaunuolis, kuriame pasirodo slypinti jautri širdis. Tilius išvelgia mergaitėje kažką ypatingo. Telesforas pirmasis pamilsta mergaitę, su melancholišku švelnumu žiūri į ją, kaip tikras riteris yra pasiryžęs ją

ginti, jei tik to prireiktų. Kai Špicas, miškakirčių darbdavio Melamedo įgaliotinis, nori nuskriausti Agnę, Tilius puola ją ginti, prisidarydamas sau nemalonumų. Tolesnis mergaitės ir vaikino bendravimas juos dar labiau suartina: jaunuoliai retkarčiais slapčiomis susitinka, mėgaujasi saldžiomis meilės akimirkomis, bučiniiais. Tilius išmoko Agnę mylėti. Vaikinas myli mergaitę, ją prisimena dirbdamas savo kasdieninius darbus. Agnė tiki ir pasitiki savo mylimuoju, nekantriai laukia susitikimų. Graži Agnės ir Tiliaus santykių idilė trunka neilgai. Pradžioje Agnė mėgaujasi Tiliaus meile, dėmesiu, atsilygindama tuo pačiu, kol pasirodo Monika. Jaunuoliai ima tolti vienas nuo kito, Agnė jaučiasi nelaiminga, paleidžianti iš rankų savo laimę, beviltiškai svajojanti, sutrikusi, neapsisprendusi, ką toliau daryti. Tilius taip pat sutrikęs: nenori mergaitės išskaudinti, bet jis, atrodo, negali atsispirti Monikos kerams. Jų meilės pradžia visiškai kitokia negu pirmoji meilė, Monika – tarsi uždraustas, viliojamai paslaptingas ir saldus vaisius, kurio aistros norisi paragauti. Juk Monika – ištekėjusi moteris, vyresnė už Agnę, rafinuota ir patraukli. Agnė – tai tyra, tyli, rami, nuoširdi gėlė, viliojanti svajingu plevėnimu ir lingavimu, o Monika – tolima, paslaptinga, atkakli laukų gėlė, traukianti aistringą kvapą, ji – tarsi Ieva, suviliojusi Adomą, uždraustas vaisius, todėl toks saldus.

Kad ir kaip skaudu Agnei suvokti, jog Tilius tolsta, ji sukaupia jėgas ir bando nepalūžti. Ji bando kalbėtis su mylimuoju, net sukelti pavydą, bet vėliau jai išdidumas neleidžia žemintis ir prašyti meilės, bandyti susitaikyti. Žinoma, ji dar turi vilčių susigražinti artimą žmogų, daug mąsto, galvoja, ką jai daryti, daug dvejoja dėl išvykimo pas krikštomočią. Agnė dvejoja, nes dar tikisi, svajoja apie laimingą jos ir Tiliaus romano pabaigą. Bet kartėlis, nusivylimas, sielvartas, pyktis priverčia apsispręsti. Mergina yra draskoma prieštarų jausmų: „Buvo valandų, kai ji pašokdavo ir norėdavo bėgti Basiuliškių kieman ir, sutikus Moniką, tēkšti į veidą, spjauti į akis ir išeiti, palikus visų akivaizdoje taip paniekintą.“ Agnė parodo savo, kaip moters, stiprybę: nusprendžia važiuoti pas savo krikštomočią, pamiršti Tilių: „Ir Agnės gyvenime permaina buvo įvykusi. Staiga vieną dieną ji susidomėjo savo krikštomočia.“ Šis jos žingsnis – ir mažytis kerštas (tegu džiaugiasi savo Monika), o kartu ir paslėpta viltis (o galbūt ateis atsisveikinti). Kaip pavasario nedrausią žalumą ir švelnumą keičia vasaros alsa ir branda, taip ir Agnė keičiasi: iš nepatyrusios ir naivios mergaitės tampa juoką nutildžiusia santūria mergina. Ji sustiprėja ir subręsta: „Kad Agnė proto įgavo, rodė jos išvaizda ir laikymasis. Ji lyg paaugo ir sustembo. Maža kas bebuvo likę iš anos traškios ir gaivios mergaitės, kuri galėjo būti penkiolikos metų jos nepažįstančiam.“ Agnė pasikeičia. Ją pakeičia meilė ir kartus nusivylimas. Pastarasis jai net pažadina neapykantos ir keršto jausmus. Agnė, važiuojanti miestan, užuominomis prasitaria Doveikai apie žmonos neištikimybę, tik galiausiai susitvardo ir nenori kerštauti dar daugiau. Mergaitės išvykimas – paskutinis Agnės pasirodymas romano „Miškais ateina ruduo“ įvykiuose, nes vėliau apie ją nieko negirdėti, taip skaitytojui paliekama galimybė spėti tolesnį jos likimą. Juolab, kad išvykimo nuotaikos nevienareikšmės: ji jaučia neapykantą ir bando kerštauti, sielvartauja, stengiasi žvelgti į ateitį išdidžiai pakelta galva, o kartu širdyje tikisi stebuklo.

Nors romane yra ir daugiau veikėjų, tačiau jie nedaug tesusiję su Agnės likimu. Net motina nesigilina į Agnės išgyvenimus, nusivylimus. Tik sesuo galbūt supranta, nes ji taip tap myli ir yra mylima. Tačiau seserims atvirumas nebūdingas. Juk tai – XX amžiaus pradžios lietuviško kaimo, kur nebūdinga demonstruoti ir aptarinėti savo jausmus, vaikai. Visgi Milė žino apie sesers jausmus ir meilės romano įvykius, kartais užtaria, leidžia pasprukti į pasimatymą. Daugiau tokių artimesnių žmonių Agnė neturi. Mažai jos gyvenimui įtakos turi tėvas, tarsi užgožtas stiprios asmenybės, savo žmonos. Doveika nėra tiesiogiai svarbus Agnei, tik susiklosčius palankioms aplinkybėms jis tampa lyg ir savotišku tarpininku, kurio veiksmai priartina kulminaciją. Agnė jaučia Doveikai užuojautą ir gailestį, kad vedė gudrią, klastingą ir nemylinčią jo moterį, jaučia pašaipą, kai jis dėl savo aklos meilės nepastebi žmonos melo.

Daug laiko Agnei pats svarbiausias žmogus – Tilius. Juk jį pamilsta, juo pasitiki, džiaugiasi, didžiuojasi, o vėliau, pasirodžius Monikai, bandydama sumenkinti ir užmiršti nuoskaudas, ima pastebėti daug Tiliaus trūkumų. Tilius išgyvena nuoširdžius ir tikrus jausmus merginai, jis ją myli tikra ir tyra meile. Miškų apsuptyje, Basiuliškių vienkiemyje, kur susirenka miškakirčiai, Tiliui Agnė atrodo gležna ir silpna, tokia, kuriai reikia globos ir patikimos atramos. Tilius tampa tokiu saugotoju, pasiryžusiu bet kada ginti savo mylimąją. Iš pradžių jų meilės netemdo jokie nesutarimai. Bet tai tik gražios meilės pradžioje. Tilius – pirmasis vyras, kuris žiūri į Agnę ne kaip į pažįstamą, draugę, o kaip į merginą. Keista, bet šie jausmai mergaitei jame užgimsta išgėrus, mažai bendravus su mergina. Žinoma, kai Tilius įsimyli, jis ima dievinti, garbinti

ir idealizuoti savo mylimąją. Agnė jaučiasi panašiai. Dirbdamas pas Doveiką, Tilius nuo visų slepia savo jausmus, bet dažnai svajoja apie savo išrinktąją. Vaikino mintis ir slaptus pasimatymus gali nuspėti jo bendradarbis – kandžiai šmaikštus luošelis Laurynas, kuris ne kartą užsimena apie ryšius su Gužo Agne, bando erzinti Tilių. Tačiau Tilius savo širdies jam neatveria. Sutikęs žaviąją Doveikos žmoną, jaunuolis ima jausti dideles simpatijas iš jos pusės, pastebimas iš degančių Monikos akių ir vis drąsesnio elgesio. Tilius ima jausti kažką daugiau negu pagarbą šeimininkei. Būtent tuomet, kai Tilius sutrikęs svyruoja tarp dviejų moterų, ima griūti laiminga Agnės meilė. Galiausiai Tiliui tenka pasirinkti. Jis leidžiasi suviliojamas Monikos, išduoda Agnės pasitikėjimą. Tilių apakina galinga aistra Monikai. Žinoma, Tilius supranta, kad įskaudins Agnę, nuvils ją. Vaikiną graužia sąžinė dėl švelnios, tyros Agnės – priešingybės Monikai. Tilius supranta, jog elgiasi nederamai, tačiau savo veiksmų nebecontroliuoja – pasiduoda gaivalingai jėgai, kuriai pasipriešinti negali. Agnei ši išdavystė dvigubai skauda, kadangi ji laikė Moniką savo drauge, su kuria noriai bendraudavo, dalindavosi išpuodžiais. Monika atrodo esanti gera, supratinga draugė, su kuria galima bendrauti kaip su seserimi. Todėl Agnei ypač sunku sužinoti apie Tiliaus ir Monikos ryšį. Agnė įtūžta ne tik ant Tiliaus, bet ir ant Monikos, kuri taip begėdiškai apsimetinėja bendraudama su Agne ir visais kitais aplinkiniais. Gera mergaitės širdis liepsnoja kaitriose skausmo liepsnose, skatina nekęsti, pykti ir keršyti. Agnė nusprendžia išvažiuoti. Pamačiusi Doveiką, ji nori papasakoti visą tiesą apie jo žmoną, nes „(...) Monika, toji begėdė ir puikuolė, apmulkinusi senį ir užsisėdusi ant jo gero. Ji turbūt ir tebuvo tiek verta, kad laimėtų iš senatvės apkvaišusį žmogų.“ Kodėl taip nepadarė, galima aiškinti įvairiai: dėl tyros širdies gerumo ir noro nepakenkti, dėl noro ir pastangų apsaugoti nuo tragedijos giliai širdyje dar mylimą Tilių. Agnė užuominomis pažadina Doveikos širdyje nepasitikėjimą, taip tarsi atkeršija.

Perskaičius šį M. Katiliškio kūrinį, galima drąsiai teigti, jog Agnė – pati švelniausia, tyriausia, nuoširdžiausia ir gražiausia romano veikėja. Ji puikiai suteikia šiai intriguojančiai meilės istorijai žavesio. Perskaičius romaną įdomu pamąstyti, kaip Agnei sekasi mieste, ar ji sutiko kitą vyrą, ar Tilius ir Monika kartu, kur jie gyvena, ar Doveika nubaustas už savo drastiškus poelgius. Romanas „Miškais ateina ruduo“ – puiki meilės istorija su meistriškai sukurtais veikėjų paveikslais, skaudžiomis likimo peripetijomis, istorija, kuriai taip norisi tęsinio. Juk ir autorius paskutiniu sakiniu parodo, jog gyvenimas teka toliau: „Visu grožiu ir visa jėga pašvaistė kopė rugsėjo dangun“.

Erika Melytė